

ทับหลังรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์

ม.จ. สุกัทรติศ ตีศกุล *

ก่อนที่จะกล่าวถึงประติมากรรมภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ในศิลปะลพบุรี^๑ ข้าพเจ้าใคร่ขอกล่าวถึงประวัติศาสตร์พราหมณ์ในประเทศอินเดียสักเล็กน้อย โดยทั่วไปก็เชื่อกันว่าความเชื่อถือในการเวียนว่ายตายเกิดหรือสังสารวัฏนี้เป็นสิ่งที่อยู่ในประเทศอินเดียมานานมาแล้ว ครั้นเมื่อชาวอารยันได้บุกรุกเข้ามาในประเทศอินเดียราว ๑,๐๐๐ ปีก่อนพุทธกาลก็ได้นำศาสนาพระเวทเข้ามา ศาสนาพระเวทเป็นศาสนาที่เคารพนับถือเทวดาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับฟ้าอากาศไม่มีการทำรูปเคารพ พิธีเคารพบูชา ก็คือ การก่อกองไฟขึ้นบวงสรวงบูชา ยัญกลางแจ้ง และไม่เชื่อถือในการเวียนว่ายตายเกิด ครั้นเมื่อพวกอารยันได้มาตั้งหลักแหล่งลงในประเทศอินเดียแล้ว ศาสนาพระเวทก็เข้ามาปนกับความเชื่อถือพื้นเมืองจึงเกิดเป็นศาสนาพราหมณ์ขึ้น เชื่อกันว่าพรหมหรือมหาบุรุษเป็นผู้สร้างโลก และมนุษย์ก็เกิดขึ้นจากพระองค์ เหตุนี้ การที่จะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอันเป็นทุกข์ จึงต้องกระทำทุกวิถีทางให้พระผู้เป็นเจ้าพอพระทัย เมื่อตายแล้วจะได้เข้าไปรวมกับพระองค์ ไม่ต้องเกิดใหม่อีกต่อไป ดังนี้ จะเห็นได้ว่า พวกพราหมณ์ซึ่งเป็นบุคคลจำพวกเดียวที่ท้ออาจรู้อะไรของพระผู้เป็นเจ้าได้ จะมีอำนาจเพียงใด

ต่อมาในสมัยพุทธกาลจึงเกิดมีศาสนาพุทธและศาสนาเชนหรือไซนะขึ้นต่อต้านความเชื่อถือดังกล่าว ทั้งสองศาสนาไม่เชื่อในระบบวรรณะ และกล่าวว่าบุคคลทั้งหมดอาจหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดได้ทั้งสิ้น เมื่อเป็นดังนี้พวกแพศย์คือพ่อค้าและศูทรคือ

* อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร, ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕-๓๑ ตุลาคม ๒๕๒๕
ศาสตราจารย์, ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์สถาปัตยกรรม (SPAFA).

^๑ รายละเอียดเพิ่มเติมดู เมืองโบราณ ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน, ๒๕๓๑) เรื่อง "อันเนื่องมาจากทับหลังแผ่นนั้น", "คติปรัชญาอนันตชาติ - บทมโนะบทหลังชั้นนอกของมณฑปปราสาทประธานปราสาทเขาพนมรุ้ง" ของ ม.ร.ว. ตรีวิฑูลี สุขสวัสดิ์ และ อนันวิทย์ เจริญศุกุล เรื่อง "ความสำคัญของทับหลังสลักภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ปราสาทพนมรุ้ง บุรีรัมย์".

กรรมกร ซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากศาสนาพราหมณ์ จึงหันมานับถือพุทธศาสนากันเป็นจำนวนมาก และในพุทธศตวรรษที่ ๓ เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชทรงประกาศพระองค์เป็นเอกราชศาสนา ภูมิภาคทางพุทธศาสนา พุทธศาสนาก็ยิ่งเจริญกว้างขวางออกไปอีกเป็นอันมาก ศาสนาพราหมณ์จึงจำต้องแก้ไขลัทธิความเชื่อถือของตน ให้มีเทวดาที่ทรงอำนาจเพียงชั้นจะได้เป็นที่ตั้งคู่กับประชาชน จึงเกิดเป็นศาสนาฮินดู ในศาสนาฮินดูนี้ พรหมณ์ซึ่งกลายเป็นพระพรหมผู้สร้างโลก กลับกลายเป็นเทวดาที่ไม่สำคัญ เทวดาที่สำคัญก็คือพระอิศวรและพระนารายณ์ ในศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย พระอิศวรจะทรงพ่อนร่ายรำท่ามกลางวงเปลวไฟ หรือที่เรียกกันว่าพระศิวนาฏราช โลกจะอยู่เย็นเป็นสุขได้ก็เนื่องจากจังหวะที่พระองค์ทรงพ่อนร่ายรำนี้ ถ้าการพ่อนร่ายรำของพระองค์ได้จังหวะพอดี โลกก็อยู่เย็นเป็นสุข ถ้าพระองค์ทรงพ่อนร่ายรำด้วยจังหวะอันรุนแรง ก็อาจเกิดภัยพิบัตินานาประการขึ้นในโลกได้ สำหรับศาสนาพราหมณ์ลัทธิไวษณพนิกายที่นับถือพระนารายณ์เป็นใหญ่ นอกจากอวตารที่พระองค์เสด็จลงไปปราบยุคเข็ญในโลกเป็นครั้งคราวแล้ว เมื่อโลกถูกทำลายลง พระนารายณ์

ก็จะบรรทมอยู่เหนือหลังพระยานันตนาคราช ท่ามกลางมหาสมุทรเป็นการพักผ่อนระหว่างกัลป์ ขณะนั้นก็จะมียอดบัวผุดขึ้นมาจากพระนาภี คือ สะดือของพระองค์ และมีพระพรหมผู้สร้างโลกประทับอยู่บนนั้น พระพรหมก็จะทรงสร้างโลกขึ้นใหม่ ด้วยเหตุนี้ จะเห็นว่าภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์อาจแบ่งออกได้เป็น ๒ แบบ คือ แบบหนึ่งได้แก่ภาพพระนารายณ์บรรทมพักผ่อนระหว่างกัลป์ ไม่มีภาพดอกบัวและพระพรหม แบบที่สองได้แก่ภาพกำเนิดพระพรหม คือมีดอกบัวและพระพรหมประกอบอยู่เสมอ

ภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่รู้จักกันดีในศิลปะอินเดียก็คือ ภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่เทวาลัยเทวคฤหะในศิลปะอินเดียแบบคุปตะราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ เป็นรูปพระนารายณ์บรรทมเหยียดยาวอ่อนช้อยอยู่เหนือหลังพระยานันตนาคราชอย่างงดงาม พระนารายณ์มี ๔ กร และใช้พระหัตถ์ซ้ายบนรองรับพระเศียรไว้ พระองค์ทรงพระมาลาทรงกระบอกที่เรียกว่า กิริฎะ ก้านบัวไม่ได้ผุดขึ้นมาจากพระนาภีของพระนารายณ์ แต่มีพระพรหมผู้สร้างโลกประทับอยู่บนดอกบัวนั้น มีเทวดาแวดล้อม ปลายพระบาทของพระนารายณ์มีพระลักษมีและบริวาร นอกจากนี้ยังมีบริวารอยู่ข้างล่างหน้า

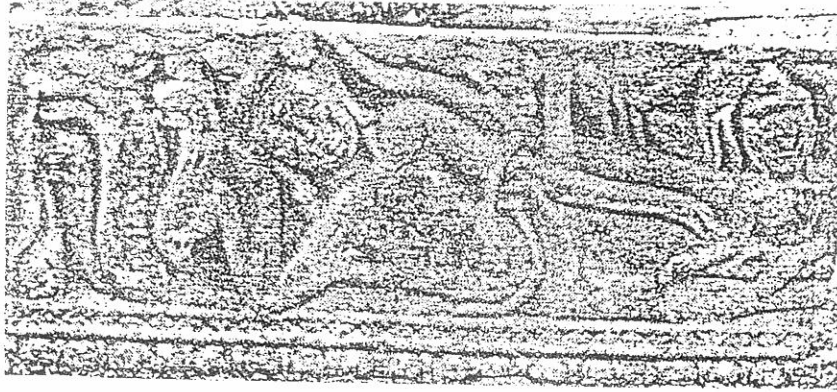

(๑) ส่วนซ้ายของทับหลังปราสาทหินชัย แสดงภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ศิลปะขอมแบบไพรกเมง

ฐานของพระนารายณ์นั้นอีก ภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่รู้จักกันดีอีกภาพหนึ่งในประเทศอินเดียก็คือ ที่มามัลปรัมในศิลปะอินเดียแบบหลังคุปตะ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ณ ที่นี้เป็นภาพพระนารายณ์บรรทมพักผ่อนระหว่างกัลป์ คือไม่มีดอกบัวและพระพรหม พระนารายณ์บรรทมเหยียดยาวอย่างแข็งกระด้างยิ่งกว่าที่เทวสถานเทวคฤหะบริวารประกอบก็มีน้อยลง

สำหรับเทวรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ในศิลปะลพบุรีที่ค้นพบในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่ทำเลียนแบบศิลปะขอม เหตุนี้จึงจะขอกล่าวถึงภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่ค้นพบในประเทศกัมพูชาเสียก่อน แล้วจึงจะกล่าวถึงภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ในศิลปะลพบุรีที่ค้นพบในประเทศไทยต่อไป

ภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ของขอมที่เก่าที่สุดที่รู้จักกันเริ่มตั้งแต่ระหว่างพ.ศ. ๑๒๐๐-๑๒๕๐ เป็นต้นว่าภาพที่สลักอยู่บนทับหลังของปราสาทหินชัยและปราสาทโรบังระมาต ทับหลังที่ปราสาทหินชัยแสดงภาพพระนารายณ์กำลังบรรทมพักผ่อนระหว่างกัลป์ ๑ กู่ (รูปที่ ๑) แต่ ณ ปราสาทโรบังระมาตก็แสดงภาพกำเนิดพระพรหมผู้สร้างโลก ภาพสลักพระนารายณ์ บรรทมสินธุ์ของขอมคล้ายกับของอินเดียในศิลปะแบบคุปตะและหลังคุปตะดังกล่าวมาแล้ว แต่ก็มีบางอย่างที่ผิดแปลกออกไปคือ ภาพสลักขอมชอบสลักแต่เพียงรูปพระนารายณ์และพระพรหม ไม่สลักรูปพระลักษมีและบริวารอื่น ๆ ดังในศิลปะอินเดีย อย่างไรก็ดี ที่ปราสาทโรบังระมาตก็มี

(๒) ทับหลังภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ศิลา ปราสาทนักตาตั้งราย ศิลปะขอมแบบเกลี้ยง

ภาพพระลักษมีกำลังรองรับพระชงฆ์ของพระนารายณ์อยู่ และมีภาพบุคคลเล็กๆ อีก ๒ คนกำลังออกท่าทางรุนแรงอยู่ ซึ่งอาจเป็นอสูรมฤคและไกฎภะก็ได้ ก็มีกวีรमारกถ์เขยปรุาณะกล่าวว่่าอสูร ทั้งสองนี้ พยายามที่จะทำร้ายแก่พระพรหม ทับหลังรุ่นต่อ ๆ มาของขอมจะมีภาพพระลักษมีและบุคคลอื่น ๆ ประกอบเสมอ เหตุนี้ ทับหลังที่ปราสาทโรบังระมาตจึงคงอยู่หลังกว่าทับหลังที่ปราสาทหันชัย นอกจากนี้ ยังมีลักษณะที่น่าสังเกตอีก ๒ ประการสำหรับภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์รุ่นแรกในประเทศกัมพูชาคือ พระพรหมมักทำพระหัตถ์ปางสมาธิ และพระนารายณ์วางพระบาทซีกกัน ทอดหักเป็นมุมฉากกับพระชงฆ์

ถัดมาถึงทับหลังภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ซึ่งอาจสลักขึ้น ในราว พ.ศ. ๑๕๕๐ คือ ทับหลัง ณ ปราสาทพนมโปรสมิลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างคือ พระยานาคไม่ได้ขดเป็นชั้นๆ เคียรนาคไม่ได้เป็นตั้งประภามณฑลอยู่ล้อมรอบเศียรพระนารายณ์แต่อยู่ห่างออกไป พระหัตถ์พระนารายณ์ไม่ได้ทรงถือกำนบว แต่ทรงถือ กทา สังข์ จักร และลูกประคำ ทรงมงกุฎรูปกรวยที่มีรัศมีเกล้าประกอบแทนหมวกทรงกระบอก พระพรหมประนมหัตถ์ ๒ หัตถ์ และอีก ๒ หัตถ์ ทรงถือวัตถุ

ต่อมาถึงทับหลังภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ที่ปราสาทนักตาตั้งราย (รูปที่ ๒) ซึ่งคงสลักขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๑๕๕๐ - ๑๖๐๐

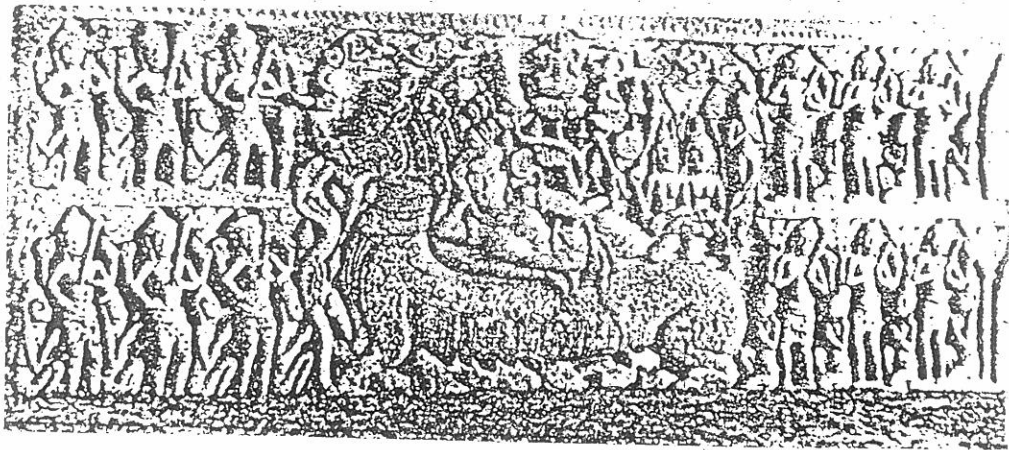
พระยานาคยังคงเหมือนกับที่ปราสาทพนมโปรส คือ หุบปาก และสลักเหมือนนงูตามธรรมชาติ ก้านบัวออกมาจากพระนาคีของพระนารายณ์และมีบุคคลอื่น ๆ ปรากฏอยู่นอกจากพระนารายณ์และพระพรหมคือ พระลักษมีและพระยาครุฑ แต่ ณ ที่นี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญเกิดขึ้น คือ องค์พระนารายณ์ไม่ได้เหยียดยาวดังแต่ก่อน แต่ชักจะตั้งตรงขึ้น

ต่อจากนั้นก็ถึงภาพสลักแสดงกำเนิดของพระพรหมผู้สร้างโลกอยู่บนทับหลังและหน้าบันของช่อมในระหว่าง พ.ศ. ๑๖๐๐-๑๖๕๐ เป็นต้นว่าบนทับหลังที่ปราสาทนักตากลันมวญ และหน้าบันที่วัดเอก บนภาพสลักเหล่านี้ พระนารายณ์ไม่ว่าจะบรรทมตะแคงขวาหรือตะแคงซ้ายจะยกพระองค์ตั้งตรงขึ้นไปอีก เส้นของพระองค์เป็นเส้นตรงลักษณะเช่นนั้นจะปรากฏต่อไปทุกสมัย ก้านบัวก็ไม่ออกมาจากพระนาคีของพระนารายณ์แต่ยังคงเป็นก้านเดียวอยู่อย่างแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม บนทับหลังที่ปราสาทวัดเอก ก้านบัวนี้ก็มีรูปดอกบัวตูมมาประกอบทั้งสองข้าง สำหรับพระยานาคซึ่งมีลำตัวแบนไม่มีขนค หน้าก็

จะไม่เหมือนนงูตามธรรมชาติและมักมีหงอนเข้ามาประกอบอยู่ข้างบน ภาพพระลักษมีย่อมปรากฏอยู่เสมอ แต่สำหรับภาพบุคคลอื่น ๆ บางครั้งก็มีบางครั้งก็ไม่มี บนทับหลังของปราสาทนักตากลันมวญมีรูปฤๅษี ๒ ตนอยู่บนดอกบัว ซึ่งอาจเป็นพระฤๅษีภฤคุและพระฤๅษีมารกัณเฑยะก็ได้

ลำดับต่อมาก็คือภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ในศิลปะขอมแบบนครวัด พ.ศ. ๑๖๕๐-๑๗๐๐ ซึ่งมีลักษณะดังนี้คือ องค์พระนารายณ์ตั้งตรงขึ้น รูปพระยานาคสลักอย่างง่าย ๆ มีหงอนประกอบบนเศียร ก้านบัวที่ผุดขึ้นจากหลังพระนงูของพระนารายณ์ มงกุฎ ๓ ยอดของพระลักษมี ก้านบัวที่แบ่งออกเป็น ๓ ก้านซึ่งคงมาจากก้านบัวก้านเดียวที่มีดอกบัวตูมประกอบ ๒ ข้าง เช่นบนหน้าบันของปราสาทวัดเอกดังกล่าวมาแล้ว รูปอสูรมธูและไภวฤษะบนดอกบัว รูปพระพรหมในคูลา

หลังปราสาทนครวัด ลักษณะของพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ขอมก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย บนทับหลังของปราสาทพนมตาเมา (รูปที่ ๓) เราจะเห็นการเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้คือ พระนารายณ์บรรทมอยู่เหนือหลังสัตว์ตัวใหญ่ซึ่งมีทามัสเล็บ มีปาก

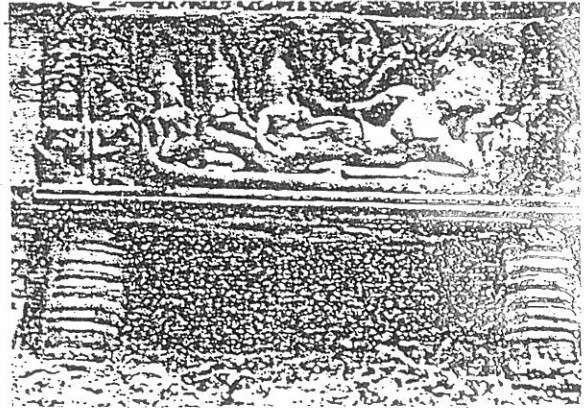
(๑) ทั้หลังภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ศิลา ปราสาทพนมตาเมา ปลายศิลปะขอมแบบนครวัด

ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นและเขี้ยว มีขนคอ
 จมุกเป็นวง และตัวเต็มไปด้วยเกล็ด แต่
 ระหว่างตัวสัตว์และองค์พระนารายณ์นั้นมีลำ
 ตัวของพระยานาคแต่เดิมแทรกอยู่ นอกจาก
 นี้ยังมีพระยานาคตัวที่ ๒ ซึ่งขึ้นมาจากมหา-
 สมุทรตั้งลำตัวตรงอยู่หน้าสัตว์พระนารายณ์
 และหันหน้าเข้าหาสัตว์นั้นอีก ก้านบัวก็ไม่ได้
 ออกมาจากหลังพระขนองพระนารายณ์ดังใน
 ภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ตั้งแต่ พ.ศ.
 ๑๖๐๐ แต่ออกมาจากพระนาภีตามแบบเก่า
 ลักษณะอื่น ๆ ยังคงเหมือนภาพกับพระนา
 รายณ์บรรทมสินธุ์ที่ปราสาทนครวัด คือเศียร
 ของพระยานาคซึ่งสลักอย่างคร่าว ๆ และมี
 หงอนนั้นแผ่เป็นพัดอยู่เหนือเศียรพระนา-
 รายณ์ รวมทั้งทำอ่อนโค้งขององค์พระนา-
 รายณ์ที่ตรงตรงขึ้น ก้านบัวแบ่งออกเป็น ๓

ก้าน รองรับพระพรหมตรงกลาง อสุรมธุ
 และไภฏกะอยู่ ๒ ข้าง ภาพพระนารายณ์
 บรรทมสินธุ์ ณ ปราสาทพนมตาเมายังมีภาพ
 บุคคลเล็ก ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เป็นต้นว่า
 พระลักษมีซึ่งกำลังประทับอยู่บนท่อนหลัง
 ของสัตว์ ทรงรองรับพระนารายณ์อยู่และยัง
 มีเทพธิดาอีกองค์หนึ่งเข้ามาประกอบอยู่เบื้อง
 หลัง ซึ่งอาจเป็นพระภุมิเทวีตามคัมภีร์รูป
 มณฑนะก็ได้

สำหรับศาสนสถานขอมที่สร้างขึ้นหลัง
 สมัยปราสาทนครวัด ไม่ว่าจะอยู่ในปลายศิลปะ
 แบบนครวัดหรือในศิลปะแบบบายนระหว่าง
 พ.ศ. ๑๗๐๐-๑๗๕๐ รูปพระนารายณ์บรรทม
 สินธุ์ก็จะบรรทมอยู่เหนือหลังมังกร และรูป
 พระยานาคที่อยู่เหนือหลังมังกรก็ซักจะหายไป
 แต่พระยานาคที่ขึ้นจากหน้าและมักหันหน้ามา

(๔) ศิลาทับหลังประตูวิหารหลังข้างเหนือ
ปราสาทกำแพงใหญ่ อำเภออุ้มผาง พิจิตร จังหวัด
ศรีสะเกษ ศิลปะลพบุรี พ.ศ. ๑๕๕๐-๑๖๕๐

ยังมีกรนั้น จะคงมีอยู่เสมอ บนหน้าบัน
ปราสาทตาพรหมมีภาพพระนารายณ์บรรทม
สินธุ์ที่มีลักษณะแปลกประหลาด คือ รวมอยู่
กับพระพุทธรูปและพระยานาคหรือมังกกรที่
รองรับพระองค์อยู่ก็หายไป

สำหรับภาพสลักพระนารายณ์บรรทม
สินธุ์ในศิลปะลพบุรีในประเทศไทยเท่าที่
ข้าพเจ้ามีภาพถ่ายอันอาจกล่าวถึงได้ในปัจจุบัน
ก็มีอยู่ ๔ ภาพคือ

๑. ศิลาทับหลังประตูวิหารหลังข้าง
เหนือที่ปราสาทกำแพงใหญ่ อำเภออุ้มผาง
พิจิตร จังหวัดศรีสะเกษ (รูปที่ ๔) เป็นรูป
พระนารายณ์บรรทมอยู่เหนือหลังพระยา
อนันตนาคราช พระองค์ค่อนข้างตั้งตรงชน
มีดอกบัวก้านเดียวผุดออกมาจากพระนาภี
และมีพระพรหมผู้สร้างโลกประทับอยู่บนนั้น
เศียรพระยานาคอยู่ค่อนข้างห่างออกไปจาก
เศียรพระนารายณ์เล็กน้อย ข้างเศียรพระยา
นาคมีรูปพระยาครุฑ อีกด้านหนึ่งพระลักษมี

และพระภูมิเทวีกำลังรองรับพระขงฆ์ของพระ
นารายณ์อยู่ ถัดจากนั้นออกมามีเทพธิดาอีก
องค์หนึ่งและบริวารอีก ๒ คน ทับหลังแผ่นนี้
จึงคงอยู่ร่วมสมัยกับปราสาทนักตากังราย คือ
สลักขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๑๕๕๐-๑๖๐๐ หรือ
ปราสาทนักตากลันมวญ พ.ศ. ๑๖๐๐-๑๖๕๐
ลักษณะพิเศษก็คือพระนารายณ์ทรงใช้พระ
บาทขวายันพระถันของมเหสีองค์หนึ่งขึ้น

๒. ทับหลังศิลาชิ้นหนึ่งซึ่งเดิมอยู่ใน
เทวสถานพระนารายณ์ เมืองนครราชสีมา
และปัจจุบันรักษาอยู่ในหน่วยศิลปากรที่ ๖
อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา เป็นรูป
พระนารายณ์ ๔ กร บรรทมสินธุ์ตะแคงขวา
พระองค์ค่อนข้างตั้งตรงชน เส้นพระองศา
ซีกจะเป็นแนวตรง ก้านบัวก้านเดียวผุดออก
มาจากพระนาภีและมีพระพรหมผู้สร้างโลก
ประทับอยู่บนนั้น ทางด้านซ้ายของทับหลังมี
พระลักษมีกำลังรองรับ พระขงฆ์ของพระองค์
อยู่ ด้านขวามีเศียรพระยาอนันตนาคราช ๓

(๕) ศีลาทับหลังรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ อยู่ในหน่วยศิลปากรที่ ๖
อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ศิลปะลพบุรี พ.ศ. ๑๕๕๐-๑๖๕๐

เศียร สลักคล้ายตามธรรมชาติแต่มีหงอน
ประกอบ เศียรนาคเหล่านี้คาบสิ่งคล้ายพวง
มาลัยหรือพู่ไว้ในปาก เศียรนาคไม่ได้ล้อม
รอบเศียร พระนารายณ์และมีหน้าซ้ายยังหัน
หน้าไปทางขวาถือหันหลังให้เศียรพระนา
รายณ์อีก (รูปที่ ๕) ฝีมือสลักไม่ค่อยสวยงาม
คงจะเป็นศิลปะที่ทำขึ้นตามท้องถิ่น และคง
จะอยู่ในรุ่นเดียวกับทับหลังที่ปราสาทนักตา
ตั้งรายและปราสาทกำแพงใหญ่คือระหว่าง
พ.ศ. ๑๕๕๐-๑๖๐๐ หรือปราสาทนักตากลัน
มวญ พ.ศ. ๑๖๐๐-๑๖๕๐

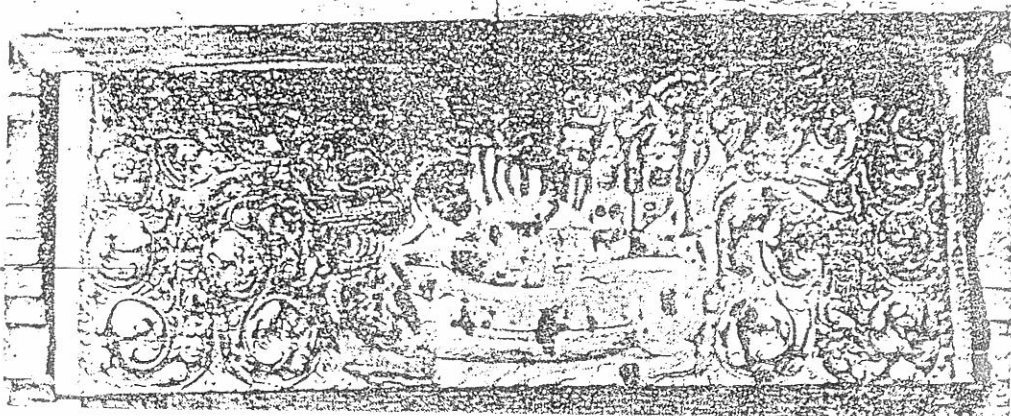
๓. ศีลาทับหลังประตุมุขโถง ด้าน
ตะวันออกตอนนอกที่ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง
อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ (รูปที่ ๖)
เป็นรูปพระนารายณ์ ๔ กร บรรทมตะแคง
ขวาอยู่เหนือหลังมังกร และมีพระยานาค

หลายเศียรแทรกอยู่ระหว่างองค์พระนารายณ์
และมังกรอีกต่อหนึ่ง มีพระลักษมีกำลังรอง
รับพระขงฆ์ของพระนารายณ์ ก้านบัวหลาย
ก้านผูกขึ้นจากหลังพระนอนของพระนารายณ์ มี
พระพรหมประทับอยู่เหนือบัวบานบนก้าน
กลาง เหตุนี้ภาพนาคสลักขึ้นหลังสมัย
ปราสาทนครวัดระหว่าง พ.ศ. ๑๖๗๕-๑๗๐๐
ปัจจุบันอยู่ในสถาบันศิลปะ เมืองชิคาโก
สหรัฐอเมริกา ฝ่ายไทยกำลังขุดค้นอยู่

๔. ทับหลัง ณ ปราสาทกุสุมาแลง
อำเภอพุทไธสง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่โดนคน
ร้ายใจทรามลอบระเบิดปราสาท และลักทับ
หลังภาพพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ไป (รูป
ที่ ๗) เป็นภาพพระนารายณ์บรรทมตะแคง
ขวาอยู่เหนือหลังมังกรพระยานาคที่แทรกอยู่
ระหว่าง องค์พระนารายณ์และมังกรหายไป

(๖) ศิลาทับหลังประตุมุขโถงที่ปราสาทเขาพนมรุ้ง อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
ด้านตะวันออกตอนนอก ศิลปะลพบุรี พ.ศ. ๑๖๗๕-๑๗๐๐

(๗) ศิลาทับหลังปรangkูกุสวนแดง อำเภอพทโธสง จังหวัดบุรีรัมย์ แสดงภาพ
พระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ศิลปะลพบุรี พ.ศ. ๑๗๐๐-๑๗๕๐

ก้านบัวแบ่งออกเป็นหลายก้าน และมีพระ
พรหมประทับอยู่บนก้านกลาง พระลักษมี
และพระกมุเทวีประทับอยู่บนท่อนหลังของ
มังกร ด้านหลังพระซงฆ์ของพระนารายณ์
เหตุนี้ ภาพสลักบนทับหลังชั้นนี้คงสลักขึ้น
ในสมัยหลังระหว่าง พ.ศ. ๑๗๐๐-๑๗๕๐

ทับหลังชั้นนี้ปัจจุบันได้นำกลับมารักษาไว้
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครแล้ว
จึงเป็นอันจบเรื่องทับหลังรูป
พระนารายณ์บรรทมสินธุ์แต่เพียงเท่านี้ ◎

หนังสืออ้างอิง Mivcille Benisti: Représenta-
tions Khmèves de Visnu couché," Arts
Asiatiques, Tome XI, Fascicule I, 1964.

กว่า 30 ปี ที่เราได้จับมือเดินไปด้วยกัน เพราะเรารู้ดีที่จะสร้างความสะดวกสบาย ความร่มเย็นแก่คุณ เราจึงพัฒนาสิ่งที่ดีขึ้น ก้าวข้างหน้า เป็นโครงการที่โดดเด่น มาตรฐาน หนาใหญ่ โดดเด่นมีอยู่ เพื่อก่อความน่าเชื่อถือ ประหยัด รวดเร็ว บ้านคุณภาพ มาตรฐาน และบริการดูแลใส่ใจครบถ้วน

เป็นหัวใจสำคัญที่จะเคียงบ่าเคียงไหล่ สัมฤกษ์มีลมฝน
เพราะเรารู้ดี บ้านคือการลงทุน ครั้งสำคัญในชีวิต และยังมีสิ่งที่คุณภาคภูมิใจ ความสุขต่าง ๆ ที่จะตามมา เราจึงมีความรัก ความผูกพันของคุณ เราจึงมีความรัก ความเข้าใจ เพื่อให้หัวใจเรา เข้ามาร่วมของคุณและครอบครัวของคุณ

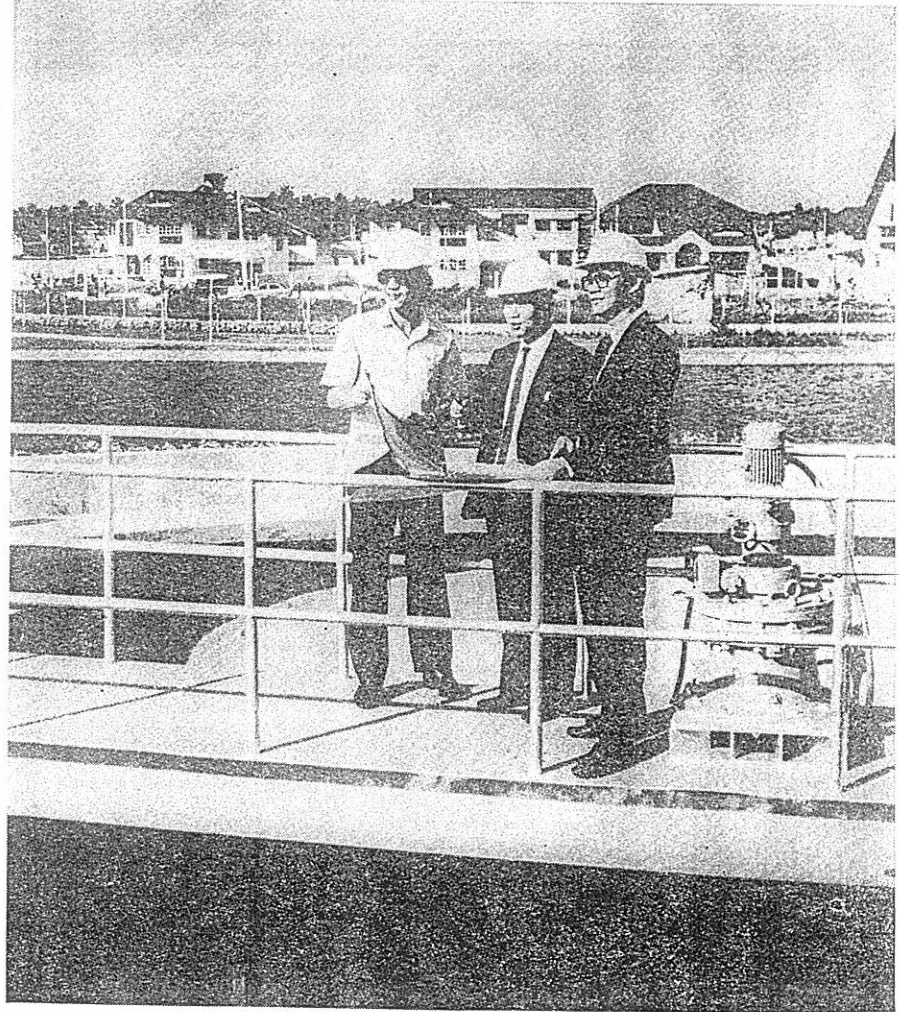
สร้างเชื่อมั่นใจว่า โครงการของเรามีขนาดใหญ่มั่นคงและมีมาตรฐานที่ผู้ซื้อขั้นสุด มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบครันที่สุดได้

“บ้าน” ในความหมายของมันคงคือรากฐานของความรัก ความอบอุ่น และคุณภาพชีวิตของทุกคนครับ

โครงการชุมชนเมืองใจจุมรินทร์
ทุกโครงการ จึงเริ่มขึ้นกัน
200 500 ปีโดยประมาณ เพื่อ

“มันใจ ไม่นับลง”

นี่คือมืออาชีพ...ที่เริ่มอย่างพิถีพิถัน เพื่อคุณภาพครบถ้วนของคำว่า “บ้าน”

จากซ้ายไปขวา
ดร.ประเวศน์ สันติธรรม อดีตรองอธิบดี
M.A. (Econ) ธรรมศาสตร์
Ph.D. (Econ) II of Hawaii
กรรมการผู้จัดการ
บริษัท บ้านเอ็ชโฮม จำกัด

ดร. สันติธรรม B.B.A. (เศรษฐศาสตร์)
MBA (บริหารธุรกิจ)
ประธานกรรมการ “บริษัท บ้านเอ็ชโฮม จำกัด”
นายกสมาคมธุรกิจบ้านจัดสรร

ประทีป สันติธรรม อดีตรองอธิบดี
สุภาพ, M Arch (Hons) (Housing) (สถาปัตย์)
กรรมการผู้จัดการ
บริษัท บ้านเอ็ชโฮม จำกัด
อดีตนายกสมาคมการค้าอสังหาริมทรัพย์

“เครื่องมือในคงเคหะการ”

2078-80 หมู่ 10 ถนนพหลโยธิน ซอย 11/111 แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10500 โทร. 214-4643, 216-2295-8